

BEYŞEHİR GÖLÜ ÜZERİNE ANLATILAN “GÖL ÜZERİNDEN YÜRÜYEREK GEÇME” MOTİFİ ÜZERİNE

On The Theme of “Walking Over the Lake” with Reference to Lake Beyşehir

Öğr. Gör. Dr. Aziz AYVA*

ÖZET

Türk efsaneleri arasında belirli yerler üzerine anlatılanlar önemli bir yer tutarlar. Bunlar arasında göllerle ilgili olanlar özel bir yere sahiptir. Bu efsaneler genellikle; *göllerin oluşumları, dipsiz göller, kaynar göller, balıklı göller, şifalı göller, kutsal göller*, vb. ile ilgilidir. Göl efsaneleri arasında dikkatimizi çeken bir motif de “Göl üzerinden yürüyerek geçme” motifidir. Makalemizde, Beyşehir Gölü’nden hareketle, göl üzerinden yürüyerek geçme motifi ve kaynakları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Efsane, göl efsaneleri, Beyşehir Gölü, göl üzerinden yürüyerek geçme.

ABSTRACT

Among Turkish legends, those regaled over specific places occupy a significant place. Of these, the ones about lakes are especially worthy of attention. These legends usually revolve around themes like *formation of lakes, bottomless lakes, boiling lakes, healing lakes and sacred lakes* etc. A theme that attracts attention from among these legends is the theme of “walking across the lake”. In this article, the theme of walking across the lake and its sources will be handled with specific reference to Lake Beyşehir.

Key Words

Legend, legends of lakes, Lake Beyşehir, crossing the lake on foot.

Gerçek veya hayalî belirli bir kişi, olay veya yer hakkında anlatılan bir hikâye olarak tanımlayabileceğimiz efsanelerin özellikleri;

“1. Efsane, anlatıcının tarihî zaman kavramı içinde uygundur. Şöyle ki:

a. Efsane, muayyen bir tarihî (gerçek veya hayalî) olay ile birleştirilmiştir.

b. Efsane, muayyen bir şahısla, yani bir ad verilen tarihî (gerçek veya hayalî) bir şahsiyet ile birleştirilmiştir.

2. Efsane, anlatanın coğrafi alan kavramına uygundur; yani, o, belirli bir yerle birleştirilmiştir.

3. Efsane hakikî bir hikâyedir. Gerçi o, tabiatüstü hâdiselerle iş görür, ama anlatıcıları tarafından ona inanılır. Onu anlatanın ve dinleyenin hakikî dünyasına mahsusmuş gibi itibar edilir. Bu

hususunu masalla karşılaştırsak şöyle diyebiliriz: Peri masalları da tabiatüstü hâdiselerle iş görür, fakat anlatıcıları ona inanmazlar.” şeklinde sıralanabilir (Sakaoğlu 1980: 4).

Bu özelliklerinden başka efsane, belirli bir anlatıcısının ve formel yapısının olmaması, kısa olması ve konuşma diline yer vermesiyle masal, halk hikâyesi ve fıkra gibi diğer halk anlatımlarından kolayca ayrılmaktadır.

Yukarıdaki tanımdan efsanelerin *kişi, olay ve yerler* hakkında anlatıldığını çıkarabiliriz. Bu ifadelerimiz onun en genel özelliklerini oluşturur. Bunun yanında biz; kişilerle ilgili anlatılanları menkıbelerle, tarihî olaylarla ilgili anlatılanları ise tarihle ilişkilendiririz. Belirli bir yerle (coğrafi adlar, yerleşim yerleri, tarihî yapılar, vb.) ilgili olarak anlatılan-

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya, azizayva@selcuk.edu.tr

ları ise efsane mantığıyla daha rahat ele alır ve onu kafamızdaki gerçek efsaneye daha yakın buluruz. Bundan dolayıdır ki *belirli yerler üzerine anlatılan efsaneler* bütün Türk dünyasında daha yaygın bir anlatım zenginliğine sahiptir.

Anadolu'da ve bütün Türk dünyasında insanların yaşadığı şehir, kasaba, belde, yayla, tarihî yerler ve köyler hakkında birbirinden güzel efsaneler anlatılır. İnsanların iç içe yaşadığı dağ, tepe, ova, in ve kayalık araziler ile çeşitli su kaynakları da, haklarında efsanelerin sıkça anlatıldığı coğrafi mekânlardır. Bunlardan sonuncu grup, yani su ve su kaynakları ile ilgili olanlar ise hepsinden daha fazla efsaneye konu olmuştur. Denizler, nehirler, çaylar, dereler, boğazlar, pınarlar, düdenler, göller, bunlara bağlı olarak hamamlar, kaplıcalar, gözeler, kaynaklar, yer altı suları, dipsiz su kaynakları, vb. ile ilgili efsaneler hemen her yerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Türk mitolojisi göllerin sahiple-
rinin olduğu yönünde şekillenmiştir. Zonguldak'ta yaşayan bir geleneğe göre, Karadeniz'de balığa çıkanların kadınları, fırtınanın azdığı zamanlarda bezden yapılmış bebekleri denize atarlar ve ona kurban vermiş olurlar. Aynı kadınlar, ayrıca kara bir ineğin sütünü denize dökerler ve azgın fırtınaya kurban sunmak suretiyle, kocalarını kurtaracaklarına inanırlar (Özdemir 1990: 20-21). Bu örnekte olduğu gibi, Anadolu göl efsanelerinde de göle ve göl iyelerine kurban sunmayla ilgili çeşitli inanç kalıntıları görülür. Anadolu'da anlatılan göl efsanelerindeki mitolojik unsurları müstakil bir çalışmanın konusu olarak gördüğümüz için burada bırakıyor ve makalemizin asıl konusuna geçiyoruz.

Özellikle, bu kaynaklardan göllerle ilgili olarak anlatılan efsaneler çok de-
ğişik motifleri içine almaktadır. Biz, 2001 yılında hazırlamış olduğumuz **Anadolu Göl Efsaneleri (İnceleme-Metin)** adlı yüksek lisans tezimizde, Anadolu coğrafyasından tespit edilmiş, 101'i metin olarak verilmiş, 200'ün üzerinde göl efsanesini incelemiş ve göl efsanelerinin şu konular ve motifler etrafında yoğunlaştığını tespit etmiştik:

a. Göllerin menşelerini (kaynaklarını) açıklayan efsaneler,
b. Göllerin gözyaşlarından oluştukları üzerine anlatılan efsaneler,
c. Balıklı Göller üzerine anlatılan efsaneler,
ç. Köroğlu ve Bingöller üzerine anlatılan efsaneler,
d. Tortum Gölü ve Şelalesi üzerine anlatılan efsaneler,
e. Kanlı göllerle ilgili anlatılan efsaneler,
f. Göllerin ad almasını açıklayan efsaneler,
g. Göllerin dipsiz oldukları üzerine anlatılan efsaneler,
ğ. Gölde bulunan adaya ve burada yaşanan aşk hikâyeleriyle ilgili anlatılan efsaneler,
h. Göllerin iyeleri (koruyucusu, sahibi) hakkında anlatılan efsaneler,
ı. Göl altı şehirleri ve hazineleri üzerine anlatılan efsaneler,
i. Gölde bulunan adaya ve burada yaşanan aşk hikâyeleriyle ilgili anlatılan efsaneler,
j. Göl sularının şifalı olmasıyla ilgili efsane ve inanmalar,
k. Göller etrafında anlatılan aşk hikâyeleri / efsaneleri,
l. Göl üzerinden yürüyerek geçmeyle ilgili olarak anlatılan efsaneler, vb. (Ayva 2002b: 162-163. Ayrıca, adı geçen tezimizin inceleme bölümümü bu konular üzerine şekillenmiştir.

Göllerle ilgili efsaneler, çok çeşitli olmakla beraber, belirli başlıklarda

toplantabilmeleri mümkündür. Anadolu göl efsanelerinin konularını ve motiflerini yukarıdaki gibi tespit ettikten sonra, adı geçen tezimizde 200'ün üzerinde göl veya gölle ilgili efsaneyi bir tasnife tâbi tuttuk ve tezdeki 101 efsanenin dağılımına göre şöyle bir sonuç elde ettik:

1. Beddua sonucu oluşan göllerle ilgili efsaneler – 20 efsane,
2. Aşk ve sevgi sonucu oluşan göllerle ilgili efsaneler – 6 efsane,
3. Balıklı göllerle ilgili efsaneler – 18 efsane,
4. Bingöller ve abıhayatla ilgili göl efsaneleri – 7 efsane,
5. Tortum Gölü ve Şelalesi ile ilgili efsaneler – 6 efsane,
6. Adlarını özelliklerinden alan göllerle ilgili efsaneler – 17 efsane,
7. Gölden çıkan olağanüstü yaratıklarla ilgili efsaneler – 6 efsane,
8. Sevgililerin buluşmasına engel olan göllerle ilgili efsaneler – 7 efsane,
9. Keramet gösterme sonucu oluşan göllerle ilgili efsaneler – 5 efsane,
10. Belli bir sınıflamaya girmeyen göllerle ilgili efsaneler – 5 efsane,
11. Gölden yürüyerek geçen kervanlarla ilgili efsaneler – 4 efsane. (Ayva 2001: 20-21 ve 76).

Bunlara; “muradına ermemişlerin mezarı olan göller”, “gölde cereyan eden olağanüstü olaylar”, “kaynar göller”, “dipsiz göller” ile ilgili olanları da ekleyebiliriz. Tezimizde, göl efsaneleri içerisindeki motifleri ve ayrışmaları tek tek incelemiş ve bir yerde göl efsanelerinin tip ve motif kataloğu taslağını yapmıştık.

Aşağıda, Beyşehir (Konya) ve civarında (Isparta) hâlâ anlatılan, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde de, bir kısmı velilerin hayatları etrafında görülen “göl üzerinden yürüyerek geçme”

motifli efsanemizin metnini veriyoruz. Makalemizin sonunda, bir kısmının metnini vereceğimiz, “**göl üzerinden yürüyerek geçme**” motifine yer veren, bir Şaman efsanesi, Beyşehir (2), Isparta (2) ve Bursa'dan (1) tespit edilmiş benzer efsaneler ile velilerin olağanüstü özelliklerini açıklayan ve menakıbnâme türündeki Diyarbakır, Elâzığ, ve Malatya'dan derlenmiş birer menkıbeyi /efsaneyi, efsane mantığı içerisinde karşılaştıracak ve bir sonuç varacağız:

A. Gölde Yürüyen Kervan Efsanesi

Beyşehir Gölü, kışın çok şiddetli ve uzun sürdüğü bir yılda tamamen donup bir buz tabakasıyla örtülmüş. Kalın buz tabaka üzerine bir de kar yağınca, göl âdeta beyaz bir çöl görünümünü almış. Durumdan da habersiz olan bir yörük kervanı develerle Anamaslar'dan Beyşehir'e doğru yola çıkmış. Dağı indikten sonra çöle girdiklerini sanan kervancılar, gölü bir baştan bir başa (Batıdan doğuya) geçerek Beyşehir'e gelmişler. Beyşehirililer şaşkınlıkla gölün üzerinden nasıl ve ne cesaretle geçtiğini sorunca bu sefer kervancıbaşı şaşırılmış ve “Ne, burası çöl değil de göl müydü?” demiş. Gerçeği öğrenince de kazasız belasız gelebildikleri için Allah'a dua etmiş, şükretmiş. Ve oracıkta develerden birini kurban etmiş (Tekeli 1981: 219; Emiroğlu 1993: 218; Ayva 2001: 380).

Evet. Beyşehir ve civarında anlatılan “göl üzerinden yürüyerek geçme” motifine yer veren benzer efsanelerin ve velilerin olağanüstü özelliklerini gösteren menkıbelerin karşılaştırılmasında bu metnimiz esas alınacaktır. Göl üzerinden yürüyerek geçme motifinin *Kitab-ı Mukaddes* kaynaklı oldu-

ğu görüşü ağır basmaktadır. Sünnî ve Alevî-Bektaşî menakıbnamelerinde de gördüğümüz bu motifin tespit ettiğimiz bir Şaman efsanesiyle Türk kaynaklı olduğu açık bir şekilde ortaya konulmuş oluyor. Nitekim, Sünnî ve Alevî-Bektaşî menkıbelerindeki; *aynı anda değişik kılıklarda görünme, mekân aşma, öldükten sonra dirilmiş görünme, akıldan geçenleri bilme, gelecekte olanları haber verme, ölüyü diriltme, hastalıkları iyileştirme, tabiat kuvvetlerine hükmetme, hasımlarını çeşitli şekillerde cezalandırma*, vb. motifler de Şamanlık menkıbelerine dayanıyordu. Bu konuda motiflerin karşılaştırmalı listesini veren Ahmet Yaşar Ocak'ın iki kitabına ve Harun Güngör'ün ilgili makalesine bakılabilir (Ocak 1983 ve 1992; Güngör 1997).

Şimdi, sözünü ettiğimiz Şaman efsanesini veriyoruz:

B. Suyun Üstünde Yürüyen Şaman

Çok eski zamanlarda, Kaçikat boyunca, Kaçikat Oyun isimli meşhur bir şaman vardı. Onun hakkında çeşitli olaylar anlatılır.

Bir gün Kaçikat, Nemyugin boyunca giderek, orada şaman olan Solkolooh'tan, kendisine yardımcı olmasını rica etti. Sokolooh bu isteği kabul etti. Her iki şaman da farklı yerlere gittiler.

Kaçikatlı şaman, ayağına rengarenk kestiği söğüt çubuğunu bağlayarak, Lena ırmağının üstünde yürüyüp, karşı sahile geçti. Şaman Solkolooh ise Lena'nın diğer sahilinde durup, ıslık çalmaya başladı. O anda karşı sahilden bir kayık onun yanına geldi. Şaman bu kayığa binerek karşıya geçti (Bayat 2004: 124-125. Özetlenmiş şekli için bk. Güngör 1997: 7-8).

Şamanlık geleneğinden menakıb-

namelere ve efsanelere kadar yayılma sahası bulmuş olan bu motife yer veren birçok metin tespit ettik. Makalemizde değerlendirdiğimiz bütün metinlerin konularını, ele aldığımız motifi vurgulayacak şekilde şöyle sıralayabiliriz:

- Ticaretle uğraşan kervanların **donmuş / buz tutmuş göl üzerinden yürüyerek karşıya geçmeleri**, (Tekeli 1981: 219; Emiroğlu 1993: 218; Ayva 2001: 380; A metni ile 1, 2, 3 ve 5 numaralı efsaneler),

- *Kaçikat Oyun* adlı şamanın, Nemyugin kasabasının şamanı Sokolooh'u da yanına alarak yolculuğa çıkmaları, yolculuk sırasında **Kaçikat'ın Lena ırmağını yürüyerek geçmesi**, (Bayat 2004: 124-125. Özetlenmiş şekli için bk. Güngör 1997: 7-8; B metni),

- Keramet sahibi bir şeyhin işaretiyle, bir adamın izleyenlerin gözü önünde **atıyla göl üzerinden geçmesi**, (Göde 2002: 414; Sakaoglu 2002: 763; 4 numaralı efsane),

- Coşkun suların köprüyü kapattığını gören Cemal Abdal'ın, bir adamı da yanına alarak, **hırkasını suyun üzerine atıp suyun üzerinden geçmesi**, (Görkem 1987: 164-165; 6 numaralı efsane),

- Bir kadının elini gördüğü için günahkâr olduğunu düşünen Hacı Baba'nın, oradan ayrılmak için Dicle nehrini geçmek zorunda kalması ve **sırtındaki hırkasını suya serip geçmesi**, (Yavuz 1988: 54-55; 7 numaralı efsane),

- Amansız bir hastalığa yakalanan padişahın, derdine çare bulması için padişah tarafından kendisine gönderilen Hıdır Abdal'ın, posta katarına katılmayıp **Giresun'da seccadesini denize salıp posta katarından önce İstanbul'a gelmesi**, (Kara 1991: 35-36; 8 numaralı efsane),

- Bir seferi sırasında IV. Murat'ın, Somuncu Baba'yı ziyaret etmesi ve onu bir arkadaşıyla **post üzerinde bir suyun üzerinde sohbet ederken bulması**, postun altındaki balıkların hem postu tuttuklarını, hem de bunların Somuncu Baba'nın askerleri olduğunu anlaması, (Yağbasan 1991: 164-165; 9 numaralı efsane),

- İstanbul'a mal almaya giden iki tüccar arkadaşın bindikleri geminin batma tehlikesi sırasında Mehmet adlı bir arkadaşlarının o tufanda **deniz üzerinde yürüyerek gelmesi**, kendilerini ve gemiyi kurtarması, (Makalemizde efsanenin metni verilmemiştir.),

- Sultan Hacı Hamza'nın, bayram günlerinde Bitlis ve civarındaki mübarek zatları ziyarete giderken her sabah kapısının önünde beyaz bir at peyda olması ve **atına binerek Van Gölü'ne doğru sürerek Bitlis'e yola düşmesi** (Önay 1987: 107; 10 numaralı efsane),

- Kendi inandığı şekilde ibadet eden bir çobanın yanıldığı bir noktayı sormak amacıyla **suynun üstünde yürüyerek evliyanın peşinden gitmesi**, bunu gören evliyanın da çobanın gerçek bir veli olduğunu anlaması (Sakaoğlu 2003: 111-112; 11 numaralı efsane). Bu efsanemizle motif bakımından benzerlik gösteren birçok efsane tespit ettik (Türkbay 1997; Çobanoğlu 2000/1: 253-258; Göde 2002: 484).

Efsanelerimizde motifin birkaç değişik şekilde karşımıza çıktığını görüyoruz. Bunlar; *donmuş / buz tutmuş göl üzerinden yürüyerek geçme*, *suynun üzerinden yürüyerek geçme*, *atıyla göl üzerinden geçme* ve *hurka / seccade üzerinde suyu geçme* şeklinde görülmektedir. Bu durumu farklı coğrafya, kültür çevreleri, anlatıcı ve kahrama-

nın hatıraları gibi unsurlarla açıklayabiliriz.

İncelemiş olduğumuz metinlerin konularından sonra şimdi de motifin kaynağına bakalım:

Menakıbnameler üzerinde uzun yıllar çalışmış ve menakıbnamelerin motiflerini çıkarmış olan Ahmet Yaşar Ocak, "göl üzerinden yürüyerek geçme motifini", XV. yüzyılın tanınmış bilgin ve mutasavvıfı Nureddin Abdurrahman Câmî'nin **Nefahâtül Üns min Hazarâti'l Kuds** adlı eserinden yola çıkarak şöyle açıklamaktadır: Buna göre Câmî, eserinde evliyanın kerametlerini on beş başlıkta, bir liste hâlinde vermektedir ki bu listedekiler motiflerden başka bir şey değildir. Bu listenin onuncu başlığı *göl üzerinden yürümekle* ilgilidir. Bu motifle ilgili olarak kutsal kitaplarda gölü yararak geçmeyi hatırlıyorsak da, **Kur'an-ı Kerim** ve hadislerde bu motifi göremiyoruz. Bu motifle; **Menâkıbu'l Ârifin**, **Keramât-ı Ahi Evran**, **Menâkıbu'l Kudsiyye**, **Menâkıbu'l Hacı Bektaş-ı Veli**, **Vilâyetname-i Hacım Sultan**, **İncil** ve **Saltıkname**'de karşılaşıyoruz (Ocak 1983: 83 ve 1992: 83). **Menâkıbu'l Kudsiyye**'de anlatıldığına göre, Malya Ovası'nda mağlup ve esir edilen Baba İlyas müridlerinden bazıları vezir Celâluddin Karatay'ın isteğiyle denize salıverilirler. Fakat sonuç şaşırtıcıdır; çünkü denize bırakılan müridlerin kimi deniz üstünde yatmakta, kimi oturmakta, kimi de yürümektedir. Bu sonuçla suçsuz oldukları görüldüğü için serbest bırakılırlar (Ocak 1983: 217). Yine, **Menâkıbu'l Hacı Bektaş-ı Veli**'de anlatıldığına göre, Hacı Bektaş, Sarı Saltık'ı Rumeli'ne gönderdiği zaman, bu derviş iki yakınıyla Karadeniz kıyısına gelmiş, seccadesini suya serip üstüne oturarak karşı yakaya geçmişlerdir. Otman Baba ise bir defa ırmak,

bir defa göl, bir defa da deniz üstünde yürüyüp karşı kıyıya geçmiştir. Müridleri de kendisine uymak istemişlerse de her seferinde boğulma tehlikesiyle karşılaşmışlardır (Ocak 1983: 217). **Kitab-ı Mukaddes**'te ise Hz. İsa ve şakirtlerinin takibe uğradıkları bir sırada, deniz kenarında sıkıştırıldıkları, Hz. İsa'nın şakirtlerini kayığa bindirip karşıya yoladığı, kendisinin de daha sonra hayret dolu bakışlar arasında yürüyerek karşıya geçip şakirtlerine yetiştiği zikredilir (**Matta XIV: 22-29**'dan Ocak 1983: 217). Ocak verdiği dört örneğe dayanarak, bu motifle ilgili olarak, "Bütün bu menkabelerin örneği her hâlde, başka bir yerde benzeri kaydedilmediğine göre, Hz. İsa'nın mucizesi olmalıdır." demektedir.

Eğirdir Gölü üzerine anlatılan benzer efsanelerden hareketle, aynı motifi incelediği bir bildirisinde Saim Sakaoğlu da motifin kaynaklarıyla ilgili olarak Ocak'a katılmaktadır. Sakaoğlu motifin kaynağını açıkladıktan sonra efsanelerin, halk arasında değişebileceği gerçeğinin altını önemle çizerek şöyle demektedir:

Bu motifi birkaç yıl önce bir gazete haberinde bir daha gördük. "Hz. İsa'ya özenen papaz boğuldu." başlığı altında verilen haberde, kendisinin de su üzerinde yürüyebileceğine, batmayacağına inanan papazın ölümü bildiriliyordu.

Su üzerinde yürüme motifi, donmuş göl üzerinde yürüme motifine göre daha az görülür. Daha doğrusu bu motif kutsal kitaplarla sınırlı kalmış, günlük hayata pek az aktarılabilmiştir. Buz tutmuş göl üzerinde yürüme motifi ise âdeta onun yerini almış, sınırlı da olsa bazı bölgelerde yaşamayı sürdürmüştür (Sakaoğlu 2002: 763-768).

Bu motifin kaynağıyla ilgili ikinci ve bizim de daha tutarlı bulduğumuz görüş ise motifin kamlık/şamanlık geleneği

etrafında anlatılan efsane ve inanmalara dayanmasıdır. Makalemizin başında sunduğumuz şaman efsanesi (B metni) bunu açık bir şekilde ispatlamaktadır. Anadolu sahası Alevî-Bektaşî menkıbelerindeki *Baba, Eren, Alp, Alperen, Abdal, Dede, Sultan*, vb. makam sahiplerinin gösterdikleri kerametlerin hemen hepsinin, kamlık / şamanlık geleneğindeki menkıbelere, efsane ve inanmalara dayandığını söyleyebiliriz. Ahmet Yaşar Ocak ve Harun Güngör'ün ilgili çalışmalarında vermiş oldukları karşılaştırmalı listeler de bu etkileşimi açık bir şekilde göstermektedir. Bu araştırmalardan, kamlık/şamanlık anlatmalarında 20'ye yakın motifin, Alevî-Bektaşî menkıbelerinde tamamen, Sünnî menkıbelerde de yarısından fazlasının aynen tekrarladığı görülmüştür. Bu rakamlar bir tarafa, son yıllarda yapılan mukayeseli çalışmalar da, Anadolu sahası efsane ve menkıbelerindeki motiflerin kaynaklarının kamlık/şamanlık geleneğine dayandığını göstermektedir. Harun Güngör, Anadolu sahası efsane ve menkıbelerindeki motifleri tespit etmiş, bunların şamanlık geleneğindeki izlerini araştırmış ve 17 ortak motifi tespit etmiştir. Güngör ilgili makalesinde bütün bu motiflerin kaynağıyla ilgili olarak şöyle demektedir:

"Her ne kadar bazı araştırmacılar Bektaşî menkıbeleri ile Hristiyan azizlerine ait menkıbeler arasında bir benzerlik ve paralellik kurarak Bektaşî menkıbelerini Hristiyanlıktaki azizler kültürüne bağlamak istiyorlarsa da, bu birkaç örnek bile Şamanlık inanışlarının Anadolu Alevî-Bektaşî ve hatta Sünnî inanışlar üzerinde ne kadar etkili olduğunu bunların kaynağının temelini şamanlık inanışının oluşturduğunu gösterir kanaatindeyiz." (Güngör 1997: 14-15).

Sakaoğlu'nun yukarıdaki görüşü, bizim tespit ettiğimiz metinlerdeki fark-

laşmayı açıklaması bakımından oldukça önemlidir. Anlatıcılar, kendi bilgi, kültür, inandırıcılık özellikleri ölçüsünde motifte küçük farklılıştırmalar meydana getirebilmektedirler. Kimisi, kahramanını daha kolay ve inandırıcı bulduğu donmuş göl üzerinden yürütmekte, kimi söz konusu velinin büyüklüğüne yakışır şekilde bir hırka/seccade üzerinde kahramanını göstermekte, kimi de beyaz atıyla kahramanına gölü geçirtmek suretiyle olağanüstü özelliklerle efsanesini süslemektedir. Bu farklılaşmayı tabii karşılamalıyız.

Beyşehir Gölü hakkında anlatılan bu efsanemizin başka göllerimizle ilgili olarak anlatılan benzerlerinden de bahsetmek istiyoruz. Bunlardan ikisi *Eğirdir Gölü* (Göde 2002: 414 ve Ayva 2002: 175), biri de *Ulubat Gölü* (Olgun 1989: 126-127)'ne aittir. Beyşehir, Eğirdir ve Ulubat Gölü için anlatılan bu efsaneler birbirine benzemektedir. Fark, coğrafyalar ile kaynak kişilerden/anlatıcılardan kaynaklanan mahallî unsurlardadır.

Göl üzerinden yürüyerek geçme motifini, *Tortum Gölü* hakkında anlatılan bir efsanede daha görüyoruz. Buna göre; gölün yüzü, vaktiyle bir kış günü donar. Köyün çobanı, sürüsü ile buz tutmuş göl üzerinden köyüne dönerken buzlar kırılır ve koca bir sürü göle düşüp boğulur. Ağasından çok korkan çoban da şaşırıp kalıyor. Ağası, çobanın yalan söylediğini ve davarı sattığını iddia ediyor. Çobana işkenceler edip yeminler ettiriyor. Ağa, sonunda çobana haksız yere yemin ettirdiği ve ona iftirada bulunduğu için patlayıp ölür. İşte ağanın patlayıp öldüğü bu bölgeye *Patlayan Ağa* denilmektedir (Seyidoğlu 1997: 240-241). Bu efsanemizde, göl üzerinden geçmeyle ilgili bir felâket söz konusudur. Hayvanlar telef olmuş, ancak çoban kurtulmuştur. Çobanın göl

üzerinden yürümesiyle ilgili olarak açık bilgi verilmemiştir. Anlatıcı belki de, efsanedeki ağanın zalimliği ile ilgilenirken bu motifi unutmuştur.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki yer-yüzü şekilleri içerisinde önemli bir yer tutan göller üzerine çeşitli efsaneler anlatılmaktadır. Beyşehir Gölü üzerine anlatılan efsaneler de, Anadolu ve Türk dünyasındaki diğer birçok gölümüzle ilgili olarak anlatılan efsanelerle benzerlikler taşımaktadır. Nitekim, bir şaman efsanesinde de tespit ettiğimiz göl üzerinden yürüyerek geçme motifini de bu görüşümüzü açık bir şekilde desteklemektedir. Bunu da, *aynı aklı kapasiteye sahip olan milletlerde muhayyile aynı şekilde tezahür eder veya birinin yerine diğerinin geçmesi* kuralıyla açıklayabiliriz. Dileğimiz, Anadolu ve Türk dünyasında anlatılmakta olan ve Türk düşünce sistemindeki *su kültürünün* yansıması olarak düşündüğümüz göllerle ilgili efsanelerin tespit edilmesi ve bu efsanelerin motif ve tip kataloglarının hazırlanmasıdır. Böylece, bütün Türk dünyasında göl ve gölle ilgili anlatımların ortaklığı tespit edilmiş olacak, bu da Türk dünyası kültür birliğinin sağlanmasına bir nebze de olsa yardımcı olacaktır.

EKLER: METİNLER

1. Gölde Yürüyen Kervan

Beyşehir'in kışı çok soğuk ve karlı olur. Çoğu kışta Beyşehir Gölü tamamen donar. İşte, yine soğuk bir kış mevsiminde, Beyşehir Gölü tamamen donmuş ve her taraf buz olmuş. Daha sonra bir kar yağmış ve buzun üstünü kaplamış. Bir yörük kervanı develerle Anamas Dağı'ndan inmiş. Önerine bir ova çıkmış. Onlar ovayı çöl zannetmişler. Beyşehir'e doğru geliyorlarmış. Gölü batıdan doğuya doğru geçerek Beyşehir'e gelmişler. Beyşehir halkı, gölün üstünden gelen kervana şaşkınlıkla bakıyormuş. Beyşehirililer, yörüklerle, gölün üstünden korkmadan nasıl geldiklerini sormuş. Yörükler daha çok şaşırılmış ve kervancıbaşı:

"Burası çöl değil de, göl mü?" demiş.

Geçtikleri yerin göl olduğunu öğrendikten

sonra sağ kaldıklarına şükrederek devenin birini yatarıp kesmişler ve Allah' a şükretmişler (Bayındır 1994: 25; Ayva 2001: 379).

2. Yörük Kervanı

Esgiden aşiretler deveyle yolculuk yaparlardı. Antalya'dan çıkar yaylaya, yayladan gış geldi mi geri gedellerdi.

Bi aşiret Gireli'nden çıkmış, geri Antalya'ya gidiyormuş. Ani bir gış basdırmış. Göl buz donmuş. Üzerine de gar yağmış. Dümdüz bi ova olmuş. Aşiret, hayvanıyla, devesiyle yola düşmüş, ovanın orta yerinden Gireli'nden Yeşil dağ istikametine basdırmış. Aşşağı sahile gidiyor gayrı. Yeşil dağ'a varmış, durmuş. Adamlar sormuşlar:

“Sen nereden geldin buraya yav?”

“Ben bu ovidan geldim.” demiş kervancı.

“Yav gardaşım, burası göl. Sen nasıl geldin?”

Bunun altı su.”

“Yok yav, su ne arasın? Ben bu ovidan geldim.”

Dönmüşler, gölün buzunu gırılmışlar. Bakmışlar, hakkaten buzun altında su var. Adam şaşırmış galmış.

“Bu gadar hayvan haşat, adam, hayret nasıl gırılmadı? Ben nasıl geldim?” demiş.

Hemen o anda devenin birini gurban etmiş.

Kesmiş, gölün üsdüne ganını akıtmış (Turgut 1992: 75; Ayva 2001: 378).

3. Gölyazı

Gölyazı, diğ er adıyla Abolyont oldukça geniş ve enli bir göle sahiptir. Gölyazı köyünün kenarında bulunan bu göl, köy halkının geçim kaynağıdır. Köy halkı, kışlarını oldukça çetin, yazlarını ise fevkalâde sefali geçirmektedir.

Gölyazı köyüne, asırlar önce, yine bir kış günü devesinden başka hiçbir şeyi olmayan bir ihtiyar, buz tutan göl üzerinden, devesiyle birlikte yürüyerek geçmiş gelmiş... Köye geldiğinde, kendisini hayretler içinde karşılayan köy büyüklerinin ilk sözleri şu olmuş:

“Ne şaşılacak şeydir ki, şimdiye kadar hiç kimsenin cesaret edip geçemediği buz tutmuş göl üzerinden, beraberinde deve ile geçebildin!.. Bu sana Allah'ın bir lütfudur, karşılığında bu deveyi kurban etmen ve köylüye dağıtman gerekir. Bu senin için bir borçtur.” diyerek, adamın devesini kestirip köylüye yedirmek için daha bir sürü lâf etmişler.

Bu sözleri duyan zavallı ihtiyar, çaresizlik içinde, sahibi olduğu tek deveyi kurban etmiş.

Bu olayın üzerinden beş sene geçtiğinde, devenin kurban edildiği yerde köy halkından beş kişi boğularak ölmüş. Onu takip eden ikinci beş senede yine beş kişi boğularak ölmüş. Daha sonraki her beş senede, beş kişiden az olmamak üzere aralarında köy halkının da bulunduğu kişiler boğularak ölmüşler.

1985 yılı Ramazan Bayramı'nın birinci gününde de yine aynı yerde, içinde Bursasporlu, Macar asıllı futbolcu Tülipan ve eşi ile köy halkından oluşan altı kişi birlikte boğulmuşlardır.

Önümüzdeki diğ er beşinci senelerde, kim bilir hangi talihsiz kişiler, geçmişte yapılan suç

ödemek için hayatlarını fedâ edeceklerdir? (Olgun 1989: 118-119; Ayva 2001: 377).

4. Postacının Göl den Geçmesi

Bir gün, Şeyh Mehmet Çelebi, Yazla Camii önünde Davut Halife ile birlikte göle karşı otururken yoldan geçen bir postacı durur, selâm vererek,

“Efendi Hazretleri Afşar'a nereden gideyim?” diye sorar.

Şeyh gölü göstermiş;

“Afşar karşıdadır, şöyle korkmadan doğru git. Mutlaka varırsın.” der.

Postacı, duraksamadan izleyenlerin gözleri önünde atı ile gölden aşır gider. Postacı su üzerinde Afşar sahiline yaklaştıkça göl üzerindeki athı kıyıda toplanan halk Hızır Aleyhisselam sanısı ile beklemişler. Postacı Sarı kamış'tan kıyıya çıktığında, halk;

“Sultanım, siz Hızır Peygambersiniz.” diyerek sarılır. Postacı:

“Ben aciz bir kulum. İstanbul'dan gelip Konya'ya gidiyorum. Gölün karşı yakasında cami önünde oturan bir azizden yolu sordum.” diyerek anlatmaya başlamış. Sonunda da;

“Böyle heybetli kimse görmedim. Birkaç adım gideyim. Göle batmaz isem bu aziz evliyadır dedim ve atı deryaya sürdüm. Sular tahta oldu. Bende bir şey yok. O azizin kutsal nefesi ile buraya geldim. Sizler o makamın değerini bilememişsiniz.” demiş

Halktan birileri cevap vermiş;

“Biliriz, o makama Yazla derler ve o aziz Şeyh Mehmet Çelebi'dir.” demiş.

Postacı olayından sonra Afşar halkı toplanarak ertesi gün Yazla'ya gelip şeyhi ziyaret etmişler. Şeyh, halka seslenmiş;

“Baba ve dede yolunda giden azdır. Sonuçta her kulu ayıbı ile kabullenmek gerekir.” demiş (Göde 2002: 414; Sakaoğlu 2002: 763).

5. Göl den Geçen Tüccar

Olay İpek Yolu'nun canlı olduğu yıllarda yaşanmış. Öyle anlatırlar:

Konyalı bir tüccar, kervanı yüklemiş Isparta'ya doğru yola çıkmış. Ortalık da pek iyi değil; kış kıyamet...

Gelendöz Ovası'na gelmiş kervan; oradan geçip Eğirdir'e ulaşmış. Başlamışlar Eğirdirliyle sohbet etmeye. Söz dönüp dolaşır ürünlere gelmiş. Kervancıbaşı sormuş.

“Ağalar, bu yıl mahsul nasıl, iyi mi?”

Yaşlılardan biri cevap vermiş dertli dertli:

“Ne iyisi? Ktlık, kuraklık canımıza yetti. Çayımızı, şekerimizi harmana yazdırıyoruz kasabaya...”

Bu sözlerle inanmayan kervancıbaşı devam etmiş:

“Biz az önce çok büyük bir ovidan geçtik, nasıl olur? Orası çok verimliye benziyordu. Daha ne istersiniz!”

Aynı yaşlı, Eğirdirli hayretle sormuş:

“Siz nereden geldiniz yav?”

Gelenlerin hepsi Eğirdir Gölü'nün bulunduğu yönü göstermişler. Bunun üzerine yöre halkı hep bir ağızdan cevap vermiş:

“Sizin geldiğiniz yer ova filân değil, varın gi-

din içinize, orası göl. Kışımız uzun olduğundan gölümüz donar.”

Şaşırma sırası kervancılardadır. Sağ salim geldikleri için hemen oracıkta devenin birini kurban ediverirler... (Efsane, tarafımızdan Halil Altay Göde (1967/Yalvaç)'den derlenmiştir. Ayrıca, Sakaoğlu 2002: 764-765).

6. Cemâl Abdal

İlçalar'da Golan isminde bir kaynak su çıkıyor.

Alâeddin Keykubad zamanında Bağın, şahlıkla idare ediliyormuş. Delikan (Üçbudak'da Cemâl Abdal denilen büyük bir zat yaşamakta imiş. Cemâl Abdal, aynı zamanda seyyidmiş.

Bir eşkiya buralara gelmiş, Gaftın Dağı denilen yerde arkadaşlarıyla eşkiyalık yapıyormuş. Hükûmet bunları yakalamış. Getirip adamları Bağın'da tevkif etmişler. Eşkiyalardan birini tevkif edememişler, o kaçmış.

“Ben adamlarımı nasıl gidip de kurtarayım?” diye düşünüp duruyormuş. Gidip Delikan'daki Cemâl Abdal'ı bulmuş.

“Mesele böyle böyle. Padişah benim adamlarımı götürüp hapsedti. Sen gel, belki onları kurtarabilirsin.” demiş.

O mübarek de o sırada, aşağıda, dam yapmak için ağaç kesiyormuş. Ağacı kesmiş, eşkiyaya:

“Ağacı arkana al da gel.” demiş.

Adam:

“Peki, bu ağacı ben nasıl omzuma alabilirim; onu üç-dört çift manda bile götüremez.” diye cevap vermiş.

“Bismillâh de, arkana bakma!”

Adam da, “Bismillâh!” diyerek ağacı omuzlamış ve kömün önüne getirmiş. Ağaç kuru dikme hâlinde hâlen orda duruyor.

Cemâl Abdal:

“Haydi gidelim.” demiş. Akşam geç vakit yola düşmüşler. Irmağın yanına vardıklarında, suyun coşup köprüyü kapattığını görmüşler. Cemâl Abdal hırkasını çıkarmış, suyun üstüne atmış. Adamı da yanına almış, beraber Bargın Suyu'nu geçmişler.

Gözetleyiciler bakmışlar ki, iki kişi şehre doğru geliyorlar. Bunları yakalamışlar:

“Siz casus musunuz, cambaz mısınız, nesiniz?” diye sormuşlar.

Cemâl Abdal da:

“Biz ne casusuz, ne cambazız; Allah'ın yarattığı sizler gibi bir kuluz.” demiş.

Padişahın huzuruna çıkarmışlar. Cemâl Abdal:

“Size gelmişim. Bir ricam vardır. Benim adamlarımı tutsak etmişler. Benim hatırım için bu adamları serbest bırakasın.”

“Peki ama benim bir şartım var. Bu şartı yerine getirirsen tamam. Yarın bir fırın yakıtıracam. Seni fırına atacam. Yanmazsan seni serbest bırakırım.”

Cemâl Abdal kabul etmiş.

Sabahleyin fırını yakmışlar. Cemâl Abdal'ı fırının önüne getirmişler. Yanında arkadaşı da var.

“Bismillâhırrahmanırrahim.” deyip arkadaşıyla birlikte fırının içine girmiş. Fırının ağızını kapatmışlar.

Saati dakikası tamam olunca fırının ağızını açmışlar. Fırın buz gibi imiş. Cemâl Abdal'ın sakalı buz tutmuş. Elinde de bir tabak üzüm varmış. Bunları dışarıya çıkarmışlar.

Cemâl Abdal'ın yanındaki adama:

“Ne gördün?” diye sormuşlar.

“Hiç. Ateş mateş görmedim. Her taraf çayır çimendi.”

Padişah o zaman meseleyi anlamış. Cemâl Abdal'a:

“İste -demiş- muradın nedir?”

“Allah sana can sağlığı versin. Benim adamlarımı bırak; ben senden başka bir şey istemiyorum.”

“Onları zâten bırakacağım; başka bir dileğin yok mudur?”

Sonra birden hatırlamış:

“Haa! Orada bir köm yapıyorum. Hükûmet adamı oraya girmeyecek!” diye ferman yaz!” demiş.

Padişah:

“Peki.” deyip tutsakları bırakmış; fermanı da yazıp vermiş.

Sonra, herkes bir yerde köy kurmuş. Hamzal'ı, Kızılca'yı, Baldıran (Çayırğülü)'ü kurmuşlar.

Cemâl Abdal'ın mezarının olduğu yerden bir su akıyor: Golan (Kaplıca)'da dağın altındaki maden suyu. Hâlen gidenler o sudan şifa bulurlar (Görkem 1987: 164-165).

7. Hacı Baba Ziyareti

Hacı Baba, Eğil'deki Selahattin Eyyubi (Tacıyan) Camii'nde yıllarca imamlık yapmış, çok dürüst bir insandır.

Bir gün, bir kadının elini görmüş ve günaha girdiği inancıyla o mahalleden ayrılp, Çarıkören (Tekke) Mahallesi'ne yerleşmiş. Bir işi nedeniyle, Dicle'den karşıya geçmek istemiş. Fakat, sular çok azgınmış. Hemen sırtındaki hırkasını çıkarıp suya sermiş ve üstüne oturup geçmiş. Dicle kenarına bir değirmen yapmak istemiş. Rüyasına giren Zülküfül Peygamber, bu değirmeni yapması için, ona izin vermemiş. Buna darılan Hacı Baba da, “Beni, ölünce Zülküfül Peygamber'in yanına değil. Hz. Elyasa'nın yanına gömün.” demiş.

Çarıkören Mahallesi'ndeki, Hz. Elyasa'nın Türbesi'nin yanında olan mezarını, hastalar ve dileği olanlar, ziyaret ederler (Yavuz 1988: 54-55).

8. Hıdır Abdal Sultan

Zamanın İstanbul padişahının parmağında bulunmaz bir yara çıkarıyor ve o çağın tıbbi imkânları tedaviden âciz kalıyor. Bu yarayı iyileştirecek bir hekim bulmak için dört bir yana haberciler sanılıyorsa da olumlu bir sonuç alamıyor.

Rivayete göre, padişahın iyileşmekten umduğunu kestiği günlerden birinde saraya şu haber geliyor: “Kâmuratü'l-Aziz'in (Elâzığ) Arapkir kazasına bağlı Ocak karyesinde ikâmet eden Hıdır Abdal adında bir derviş vardır. Balsa balsa padişahın derdine bu derviş çare bulabilir.”

Bu sevindirici haberi alan padişah, Ocak köyünde yaşayan bu dervişin İstanbul'a getirilmesi

için ferman çıkarır ve bu iş için görevlendirdiği posta katarına her konakladığı yerde yardım edilmesi için buyruk yazar.

Bu emri alan katar, deniz yolu ile günlerce yol aldıktan sonra gemiden inip Giresun toprağına ayak bastığında hâl ve hareketi ile dikkat çeken bir derviş görür ve onunla selamlaşıp, acele ile gitmek isteyince, derviş: “Acelen ne, niçin biraz nefeslenmiyorsun, böyle hızlı hızlı gidiyorsun.” deyince, posta katarı: “Padişahımızın yarasına em (çare) bulacağı söylenen Hıdır Abdal adında bir derviş varmış, onu bulmaya gidiyorum.” der. Hıdır Abdal da: “O aradığın derviş benim ve ben de zaten İstanbul’a gidiyorum.” demiş. Katar: “Ey yüce derviş, gel İstanbul’a birlikte gidelim.” demiş. Derviş: “Var sen gemiye bin, git. Ben kendim varır gelirim.” demiş.

Katar, dervişten ayrılıp, gemiye gitmede olsun, Hıdır Abdal onun ardından seccadesini denize sahip: “Ya Allah!” deyip kerametle çok kısa bir sürede İstanbul’a varmış. Padişahın sarayına gidip kendini tanıtmış ve padişahın huzuruna çıkmış. Padişahın yarasına bakmış ve demiş ki: “Padişahım, seninle birlikte sabahleyin iki rekat *hacet* namazı kılacağız. Seccadelerimizin altında bir tür ot bitecek. Melheminizi bu ottan yapacağım. Yaranız Allah’ın izni ile iyi olacak.”

Sabah olunca, ikisi birlikte seccadelerini yere serip namaza durmuşlar. Namaz bitince Hıdır Abdal Padişah’a: “Seccadenizi kaldırım padişahım.” demiş. Padişah seccadesini kaldırımca altında ot yeşerdiğini görmüş. (Düğmecik otu derler ki, bu ot Ocak köyünde mevcuttur.) Bu ottan Hıdır Abdal melhem yaparak padişahın yarasına sürmüş, yara kısa zamanda iyileşmiş.

Hıdır Abdal Sultan’ın maddi ve manevi hekimliği sayesinde şifa bulan padişah çok mutlu olmuş ve onun bu iyiliğini karşılamak için: “Ey kutlu derviş, sana minnettarım. Dile benden ne dilersem!” demiş. Hıdır Abdal: “Padişahım, benim dünya malında gözüm yok. Tek dileğim sizin sağlığınıza kavuşmanızdır.” demiş. Bir süre sohbetten sonra saraydan dışarı dolaşmaya çıkmışlar. O sırada Hıdır Abdal’ın gözüne saray kapısının önündeki binek taşı (mermer taş) ilişmiş ve padişaha: “Padişahım, ben sizden bu taşı isterim, para pul istemem.” deyince padişah: “Ey derviş baba! Sen bu taşı ne yapacaksın, hiçbir işe yaramaz. Dilersen ben sana mal, mülk vereyim.” demiş. Hıdır Abdal taşa ısrar edince: “Buyur al, senin olsun bu taş.” demiş. Hıdır Abdal Sultan taşı keramet eliyle kaldırıp, “Bismillah!” deyip uzaklara atmış ve peşinden: “Eyvah! Asut’a düştü.” demiş. Bu sözleriyle attığı taşın Ocak köyüne değil de Asutka’ya düştüğünü söylemiş. Hıdır Abdal Sultan padişah ile vedalaşıp, kendisine ve evlâtları adına yazılan fermanı alıp (ki bu fermanla Hıdır Abdal evlâtları askerden, vergiden, öşürden muaf tutuluyor.) Ocak köyüne geliyor, irşad ve öğretisine devam ediyor. Vefatından sonra da Türk’ün ölümsüz nice anıtlarından ve en çok ziyaret edilen erenlerinden biri oluyor.

Bu menkıbeyi, eskilerden dinleyip, elyazması kitaplardan da okuyup Mehmet Yaman’a nakleden

Abdalgil’in merhum Ali Dede’nin torunu Mehmet Tamer’dir.

Hıdır Abdal’ın türbesi, Kemalîye’nin Ocak köyündedir. Hacı Bektaşî soyundan geldiği söylenir. Türbenin yanında, köy dışından gelenler için misafirhane mevcuttur.

Hasta olanlar, dertlerine derman bulabilmek için buraya gelir, Hıdır Abdal’a kurban keserler.

Hıdır Abdal’ın olağanüstü işler yapması, Hacı Bektaşî Veli soyundan gelmesi onu kutsallaştırmıştır. Yara tedavi etmesi, denizin üzerinde seccade ile gitmesi, seccadenin altından ot yeşertmesi, İstanbul’dan Kemalîye’ye taş atması onun olağanüstü bir keramet sahibi olduğunu göstermektedir (Kara 1991: 35-36).

9. Somuncu Baba

Rivayete göre, bir gün Sultan IV. Murat doğuya bir kalenin fethine gideceği zaman, Malatya’dan geçerken elçilerden birine bir kese altın vererek, Somuncu Baba’nın hayır duasını almak üzere Darend’e gönderir.

Elçi sora sora, karşısında zengin bir adam bulacağını ümit ederken onun fakir çilehanesini bulur. Bahçeye girdiği zaman, yaşlı bir adamın bahçeyi bellediğini görür. Bu durum karşısında elindeki bir kese altını vermeye utanan elçi geri dönerek durumu IV. Murat’a anlatır. Bunun üzerine IV. Murat, Somuncu Baba’yı ziyarete gider. Bahçeye girdiğinde Somuncu Baba’nın bir arkadaşıyla, bir postu suyun üzerine atarak üzerinde oturup sohbet ettiklerini görür. IV. Murat hâl hatır ettikten sonra Somuncu Baba’ya:

“Acaba bu feth’e müyesser olabilecek miyiz?” diye sorar.

Somuncu Baba:

“Fetih sizlerindir. Yalnız akşamın işini sabaha bırakmayın. Eğer daralırsanız biz de askerlerimizle ordayız.” der.

Somuncu Baba’nın bu sözü IV. Murat’ı düşündürür. Kendi kendine “Benim ülkemde yaşayan birinin askeri nereden olabilir?” diye düşünür. Müsade isteyip kalkacağı zaman üzerinde oturduğu postu da kaldırıp Somuncu Baba’ya uzatır. Postu kaldırdığı vakit altında birikip onu suyun üzerinde tutan balıkları görür. O anda anlar ki Somuncu Baba’nın askeri balıklardır.

IV. Murat ayrıldığı zaman Somuncu Baba ona, üzerinde “Akşamın işini sabaha bırakmayın.” yazılı altın bir ibrik verir. Padişah ordusuyla yola çıkar. Akşam vakti feth edecekleri kaleye yaklaşırlar. Padişah kumandanlarına şu emri verir:

“Bu akşam burada istirahat edelim, sabah erkenden kaleyi alırız.”

Az sonra abdest almak için ibriği ile su getirtince ibriğin üzerindeki “Akşamın işini sabaha bırakmayın.” yazısını görünce derhal emrederek orduyu toplar. Kalenin üzerine yürüyen IV. Murat kalede bekleyen Türkleri kaleyle beraber kurtarır (Yağbasan 1991: 164-165).

10. Şeyh Hamza (Sultan Hacı Hamza)

Sultan Hacı Hamza dinî bayramlarda, Bitlis ve civarında bulunan mübarek zâtların ziyâretine gidermiş. Bayram sabahları türbenin önünde yola

hazır hâlde beyaz bir at peyda olurmuş. Şeyh Hamza kalker, kendisine tahsis edilen beyaz ata biner, atını Bitlis istikâmetinde Van Gölü'ne doğru sürermiş. Şeyh Hamza'nın bu gidiş gelişlerini atıyla Van Gölü üzerinden yaptığını görenlerin olduğu rivayet edilmektedir (Önay 1987: 107).

11. Çobanın İbadeti

Vaktiyle bir çoban varmış; her sabah erkenden sürüsünü önüne katar, akşama kadar o dağ senin bu tepe benim demeden durmadan hayvanlarını otlatırmış. Onları otun en iyi olduğu ovalara götürür, suyun en içimlisine indirirmiş. Sürüsündeki her bir koyun birer dana kadar büyümüş, gelişmiş.

Bu çoban aynı zamanda son derece iman ve itikat sahibi bir kimseymiş. Allah'ın birliğine inanır, fakat nasıl ibadet edeceğini, ona nasıl kulluk edeceğini bilmezmiş. Daha doğrusu dağların başında kimse ona bunları öğretmemiş.

Sonunda çoban düşünceye dalar. Ona göre en kıymetli şey nedir: Yağ, süt, yoğurt, vb. Ve başlamış Allah'a dua etmeye, ibadet etmeye:

“Aman Allahım geliver, sütümü, yoğurdumu yiyiver.” dermiş. O her gün böylece ibadet eder durmuş. Bir gün büyük bir velinin yolu bu çobanın bulunduğu taraflara düşer. Veli çobanı görünce onun ibadet şekline şaşar. Onu bir müddet seyrettikten sonra sorar:

“Ne yapıyorsun?”

“Allah'a ibadet ediyorum.”

Bunun üzerine veli, çobana, nasıl ibadet edileceğini öğretmeye başlar. Bir müddet bu işle meşgul olan veli, daha sonra gideceği yere yetişmek üzere oradan ayrılır. Çoban da öğrendiği yeni bilgileri tatbik etmeye başlar.

Veli biraz gittikten sonra arkasından bir sesin kendisini çağırdığını anlar. Döner bakar ki az evvel bir şeyler öğrettiği çoban kendisine işaret vermekte ve bir şeyler sormaktadır:

“Bir yeri unuttum, bir daha anlatıver.”

Veli bakar ki az evvel kendisinin dizlerine kadar girecek geçtiği gölden çoban âdeta yürüyerek geçmektedir; topuklarına kadar suya ya girmiştiir veya girmemiştir. Onun ibadet etmedeki samimiyetini ve ayakları suya girmeden gölden geçişini birlikte düşünen veli, çobana şu cevabı verir:

“Sen yine bildiğin gibi ibadet et, bildiğin gibi dua et Allah'a, hepsi kabul olunur.” (Sakaoğlu 2003: 111-112).

KAYNAKLAR

Ayva, Aziz (2001), *Anadolu Göl Efsaneleri (İnceleme-Metin)*, Konya. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Ayva, Aziz (2002), “Türk Dünyasında İnsan Asıllı Göl Efsaneleri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, Konya 2002, 251-275.

Ayva, Aziz (2002b), “Eğirdir (Isparta) Gölü Üzerine Anlatılan Efsaneler”, *Araştırmalar / İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 7-8, Isparta 2002, 161-178.

Bayat, Fuzuli (2004), *Türk Şaman Metinleri (Efsaneler ve Memaratlar)*, Ankara.

Bayındır, Alper (1994), *Yeşildağ Kasabası*

(*Beyşehir Halk Edebiyatı Örnekleri*, Konya. Bitirme tezi.

Çobanoğlu, Aysun (2000/1), “İstanbul'da Buluşan Efsaneler”, *Folklor / Edebiyat*, 253-258.

Emiroğlu, Seyit (1993), *Konya Efsaneleri (İnceleme-Metin)*, Konya. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Göde, Halil Altay (2002), *Isparta Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*, Konya. Yayınlanmamış doktora tezi.

Görkem, İsmail (1987), *Elâzığ Efsaneleri Üzerinde Araştırmalar (Metinler ve İncelemeler)*, Elâzığ. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Güngör, Harun (1997), “Türk Alevi-Bektaşî İnançlarında Şamanlığın İzleri”, *Bütünlüğümüzün Kaynakları / Asya'dan Anadolu'ya Taşınanlar*, Ankara, 1-18.

Kara, Ruhi (1991), *Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*, Erzurum. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Ocak, Ahmet Yaşar (1983), *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul.

Ocak, Ahmet Yaşar (1992), *Bir Kültür Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, Ankara.

Olgun, Yusuf (1989), *Tarihî Bursa Efsaneleri*, Bursa. Yayınlanmamış doktora tezi.

Önay, Yılmaz (1987), *Van Folklorunda Yatırlar ve Yatırlara Bağlı Olarak Anlatılan Menkıbeler*, Van. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Özdemir, Ahmet, “Anadolu Folklorunda Su”, *Tarla*, 90/9, 20-21.

Sakaoğlu, Saim (1980), *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, Ankara.

Sakaoğlu, Saim (2003), *101 Anadolu Efsanesi*, Ankara, 111-112.

Sakoğlu, Saim (2002), “Eğirdir'de Anlatılan Gölden Yürüyerek Geçme Efsaneleri Üzerine”, *Tarihî, Kültürel, Ekonomik Yönleri İle Eğirdir-I. Eğirdir Kültür Sempozyumu 31 Ağustos-1 Eylül 2001*, Isparta, 763-768.

Seyidoğlu, Bilge (1997), *Erzurum Efsaneleri*, İstanbul.

Tekeli, Tevfik Yaşar (1981), *Beyşehir (Konya) Folklorundan Örnekler*, Erzurum. Bitirme tezi.

Turgut, Ayşe (1992), *Yukarı Kayalar (Göynem) Kasabası ve Çevresine Ait Halk Edebiyatı Ürünleri*, Konya. Bitirme tezi.

Türkbay, Nilgün (1997), *Hendek Efsaneleri*, Elâzığ. Yayınlanmamış yüksek lisans semineri.

Yağbasan, Kudret Yıldırım (1991), *Malatya Efsaneleri (Metinler ve İnceleme)*, Malatya. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Yavuz, Muhsine Helimoğlu (1988), *Diyarbakır Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (Derleme-İnceleme)*, Diyarbakır. Eklerle yayınlanmış yüksek lisans tezi.